

TASVIRIY SAN'ATDA RANGTASVIRNING O'RNI VA
MOHIYATI

Nuriddinova Madina Akmaljanovna

Andijon davlat pedagogika institute

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi 1-kurs talabasi

E-mail: nuriddinovamadina998@gmail.com

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 04.05.2026

Revised: 05.05.2026

Accepted: 06.05.2026

KALIT SO'ZLAR:

Rangtasvir, yorug'lik
va soya, ranglar
uyg'unligi, badiiy obraz,
kompazitsiya, estetika,
san'at oqimlari, idrok
qilish, bo'laklarni
tasvirlash.

Ushbu maqolada tasviriy san'atda, rangtasvirning o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Rangning estetik ifoda vositasi sifatidagi roli, badiiy obraz yaratishdagi funksiyasi hamda rassom ijodida rang uyg'unligining ahamiyati, ta'limda o'quvchilar badiiy didini shakillashtirishdagi ahamiyati, unda rangning hissiy ta'siri va soyalar o'yinining obraz ifodasidagi o'rni, tarixiy rivojlanish bosqichlari yoritib beriladi.

Kirish: Tasviriy san'at inson takakkuri, estetik didi va ijodiy dunyoqarashini ifodalovchi eng qadimiy va muhim san'at turidan biridir. Uning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lgan rangtasvir san'ati (ya'ni rang vositasida tasvir yartish) badiiy ifoda va estetik ta'sir kuchi jihatidan alohida ahamiyatga ega. Rang inson hissiyotida bevosita ta'sir etuvchi vosita bo'lib, u orqali rassom nafaqat predmet shaklini, balki kayfiyat, muhit va ruhiy holatni ham aks ettiradi.

Rangtasvir san'ati tarixiy jarayon davomida turli bosqichlarni bosib o'tgan, har bir davrda o'ziga xos uslub, rang tili va ifoda shakillariga ega bo'lgan. Shu bois rangtasvir nafaqat badiiy

mahorat ko'rsatkichi, balki san'atning g'oyaviy va estetik mazmunini ochib beruvchiasosiy unsur sifatida namoyon bo'ladi.

Bugungi kunda rangtasvir tasviriy san'at ta'limining ajralmas qismi bo'lib, u o'quvchilar va ijodkorlarda ranglarni anglash ularni uyg'unlashtirish, estetik did va badiiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada tasviriy san'atda rangtasvirning o'rni, uning badiiy ifoda vositasi sifatidagi ahamiyati hamda zamonaviy ijodiy jarayondagi roli tahlil qilinadi.

Rangtasvir san'ati asviriy san'atning eng keng tarqalgan va badiiy ifoda imkoniyatlari jihatidan boy turlaridan biridir. U rang, yorug'lik va kompazitsiya vositalari orqali voqelikni estetik idrok etish, inson his-tuyg'ularini ifodalash va badiiy obraz yaratish imkonini beradi.

Rangtasvir san'atining mazmuni va ifoda shakillari, rassomning dunyoqarashi, davr uhiyati hamda tasvirlanayotgan mavzuga bog'liq holda turlicha bo'ladi. Shu sababli rangtasvir san'ati o'z ichida ko'plab janrlarni birlashtiradi. Rangtasvirning asosiy janrlari orasida, portret, manzara (peyzaj) natyurmort, maishiy janr, tarixiy janr va animalistik yo'nalishlarni sanab o'yish mumkin. Har bir janr o'ziga hos badiiy maqsad va ifoda uslubiga ega.

Janr-(fransuz. Tur, ko'rinish) Tasviriy san'atda janr deyilganda, chegaralangan mavzuni o'ziga aks ettiradigon san'at asoslari tushilinadi.

Portret(fransuzcha. Portroit-tasvir degan ma'noni anglatadi.) Real hayotda mavjud bo'lgan yakka, ikki yoki bir guruh kishilarning rassom tasavurida paydo bo'lgan xayoliy qiyofasi tasviri.Manzara- tasviriy san'atning tabiat ko'rinishini, muhit ranglarini va fasllarning o'zgarishini aks ettiradigon janr hisoblanadi. Qadimgi sharq madaniyatida tabiatni yaxlit holda aniq xususiyatlarga ega bo'la boshlagan hodisalar muhiti degan tasavvur sgakillangan. Millodan avvalgi XVI-XV asrlarda qadimgi sharq devoriy rasmlari va bo'rtma tasvirlardagi jang, ov va boshqa lavhalarda manzaraning ayrim bo'laklari mavjud. Qadimgi yunon natyurmort janri (fransuz. Nature morte-jonsiz tabiat)-tasviriy san'at janri hisoblanadi. Natyurmort janri, turmush buyumlari, gullar, mevalar yoki predmetlar orqali muvozanat, kompazitsiya va kolorit uyg'unligini o'rganish uchun keng imkoniyat yaratadi. Ushbu janrda ranglarning to'yinganligi, fakkura va yorug'lik bilan ishlash mahorati muhim ahamiyatga ega. Rangtasvir tasviriy san'atning eng ta'sirchan va keng qamrovli turlaridan biri bo'lib, dunyoni ranglar orqali idrok etish va aks ettirishga asoslanadi. U nafaqat ob'ektlarning tashqi ko'rinishini, balki rassomning ruhiy holati, his-tuyg'ulari va g'oyasini ranglar uyg'unligi vositasida ifodalaydi.Rangtasvirning asosiy mohiyati — ranglar yordamida borliqni tasvirlash, hajm, yorug'-soya, fazo va kayfiyatni yaratishdir. Rangshunoslik faniga asoslangan holda, ranglar tabiatdagi jismoniy hodisalar (yorug'likning qaytishi) va inson psixologiyasiga

ta'sir etuvchi estetik omil sifatida namoyon bo'ladi. Badiiy ifoda vositasi: Ranglar orqali rassom tomoshabinda quvonch, g'am, xotirjamlik yoki hayajon hissini uyg'otishi mumkin. Kompozitsion asos: Ranglar tasvirning umumiy kompozitsiyasini shakllantiradi, ritm va kontrastlarni yaratadi. Tasviriy San'atda Rangning o'rni. Rangtasvir san'atda quyidagi muhim funksiyalarni bajaradi:

Haqqoniylik va Estetiklik: Ranglar yordamida buyumlar va tabiat manzaralari realistlik tasvirlanadi, shu bilan birga badiiy go'zallik yaratiladi.

Psixologik Ta'sir: Ranglarning inson ruhiyatiga ta'siri kuchli. Issiq ranglar (qizil, sariq) yaqinlik va faollikni, sovuq ranglar (ko'k, yashil) esa uzoqlik va xotirjamlikni ifodalaydi.

Fazo va Hajm: Yorug'-soya va rang munosabatlari (nyuans) orqali tekislikda uch o'lchamli fazo va ob'ektlar hajmi gavdalanadi. Rangtasvirning Asosiy Qonuniyatlari

Rangtasvirda muvaffaqiyatga erishish uchun rassom bir qator qoidalarni bilishi shart:

Ranglar uyg'unligi. Ranglarning bir-biri bilan mutanosibliigi.

Kontrast: Ranglarning qarama-qarshiligi orqali tasvirni keskinlashtirish va e'tiborni tortish.

Rangli doira: Ranglarning o'zaro bog'liqligi va ishlatilish doirasini tushunish. Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining eng qadimiy va ta'sirchan turlaridan biri bo'lib, u borliqni badiiy obrazlar vositasida aks ettiradi. Ushbu san'at turlari orasida rangtasvir (ranglar dunyosi alohida va yetakchi o'rinni egallaydi. Rangtasvir — bu nafaqat obyektни tasvirlash, balki ranglar yordamida hissiyotlar, kayfiyat va dunyoqarashni ifodalash san'atidir. Rangtasvir asarlari rang, nur-soya, kompozitsiya va faktura kabi vositalar orqali tomoshabinga ta'sir ko'rsatadi. U borliqni boricha emas, balki rassomning his-tuyg'ulari orqali qayta ishlab, estetik zavq bag'ishlaydi. Ranglar inson psixologiyasiga bevosita ta'sir o'tkazib, asarning kayfiyatini (quvonch, qayg'u, xotirjamlik) belgilab beradi. Rangtasvirning Asosiy Turlari va Texnikasi Rangtasvir polotno, devor va boshqa yuzalarga yog'li bo'yoq (maslo), akvarel, guash, tempera kabi materiallar yordamida chiziladi. U quyidagi asosiy janrlarni qamrab oladi:

Natyurmort: Jonsiz predmetlar tasviri.

Peyzaj: Tabiat manzaralari.

Portret: Inson qiyofasi va ruhiyatini ochib berish.

Maishiy va tarixiy janr: Hayotiy lavhalar va tarixiy voqealar. Rangtasvirning Asosiy Turlari va Texnikasi rangtasvir polotno, devor va boshqa yuzalarga yog'li bo'yoq (maslo), akvarel, guash, tempera kabi materiallar yordamida chiziladi. U quyidagi asosiy janrlarni qamrab oladi: Natyurmort: Jonsiz predmetlar tasviri.

Peyzaj: Tabiat manzaralari.

Portret: Inson qiyofasi va ruhiyatini ochib berish.

Maishiy va tarixiy janr: Hayotiy lavhalar va tarixiy voqealar. Rang va Kompozitsiya Qonuniyatlari. Rangtasvirda muvaffaqiyatga erishish uchun rassom ranglar uyg'unligi (kolorit), issiq va sovuq ranglar nisbati, rang kontrastlari hamda havo perspektivasi qonuniyatlarini bilishi shart. Ranglarning o'zaro ta'siri kompozitsiyaning yaxlitligini va tasvirning chuqurligini ta'minlaydi.

Ta'limiy va Tarbiyaviy Ahamiyati. Rangtasvir fani tasviriy san'at yo'nalishidagi talabalar va havaskorlar uchun didaktik imkoniyatlarga ega. U o'quvchilarda kuzatuvchanlik, ranglarni his qilish (rang tuyg'usi), fazoviy fikrlash va badiiy didni shakllantiradi. Rangtasvir mashg'ulotlari orqali yosh ijodkorlar texnik asoslarni o'rganib, o'z ijodiy uslublarini rivojlantiradilar. Rangtasvirda natyurmort ishlash — bu rassomdan buyumlar dunyosini his qilish, rang va yorug'lik uyg'unligini tasvirlashni talab qiladigan ijodiy jarayondir. Natyurmort nafaqat mevalar yoki buyumlar majmuasi, balki kompozitsiya, ranglararo munosabatlar va fakturani ochib beruvchi janr hisoblanadi. Natyurmort ishlanishidan oldin, buyumlar mavzu va mazmun jihatdan bir-biriga moslab tanlanadi. Kompozitsiya kompozitsion markazga ega bo'lishi, shakllar va ranglar mutanosibligi (kontrast va uyg'unlik) hisobga olinishi kerak. Natyurmortni rangtasvirda (akvarel, guash, moybo'yoq) ishlashda quyidagi bosqichlarga amal qilinadi: Qalamtasvir (Eskiz): Dastlab, qog'oz yuzasiga buyumlarning chiziqli konturi chiziladi. Bu bosqichda kompozitsiya markazi, nisbatlar (proportsiya) va istiqbol (perspektiva) to'g'ri bo'lishiga e'tibor qaratiladi.

Rangga ta'sir qilish (Dastlabki bo'yash): Asosiy ranglar ohangini (ton) belgilash. Yorug' va soya qismlarini umumiy ranglar bilan ajratib olish. Rang munosabatlari va hajmni yuzaga keltirish: Buyumlarning rangini yorug'-soya yordamida hajmli ko'rinishga keltirish. Bunda ranglarning o'zaro ta'siri (reflekslar) hisobga olinadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'at tizimida rangtasvir alohida ahamiyat kasb etadi va u badiiy ifodaning eng ta'sirchan vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Rang orqali rassom nafaqat borliqni aks ettiradi, balki ichki kechinmalarini, ruhiy holatini va dunyoqarashini ham tomoshabinga yetkazadi. Aynan rang uyg'unligi, tuslar o'zaro munosabati va yorug'-soya o'yinlari asarga hayotiylik, chuqurlik hamda joziba bag'ishlaydi. Shu bois rangtasvir san'atning boshqa yo'nalishlari bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanib, ularning mazmunini boyitadi va yanada mukammallashtiradi. Rangtasvirning mohiyati shundaki, u oddiy tasvirni estetik hodisaga aylantiradi, ya'ni ko'rish orqali his qilish imkonini beradi. Har bir rang inson ongida turli taassurot uyg'otadi, shu sababli rassom rang tanlash jarayonida nafaqat tashqi ko'rinishga, balki psixologik ta'sirga ham e'tibor qaratadi.

Natijada asar tomoshabin qalbiga bevosita yo'l topadi va unda muayyan kayfiyatni shakllantiradi.

Bundan tashqari, rangtasvir tarixiy va madaniy qadriyatlarni saqlashda ham muhim o'rin egallaydi. Turli davr va makonlarga oid asarlar orqali insoniyatning o'tmishi, urf-odatlar, turmush tarzi va estetik qarashlari haqida tasavvur hosil qilish mumkin. Bu esa rangtasvirni nafaqat san'at turi, balki muhim ma'naviy meros sifatida ham qadrlash zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, rangtasvir tasviriy san'atning yuragi bo'lib, u orqali borliq yanada boy, mazmunli va ta'sirchan ko'rinishda ifodalanadi. Uning o'rni beqiyos, mohiyati esa chuqur va ko'p qirrali bo'lib, inson tafakkuri hamda estetik didini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Yakuniy xulosada aytish mumkinki, tasviriy san'at tarkibida rangtasvir alohida badiiy kuchga ega bo'lgan yo'nalish hisoblanadi. U shakl va mazmun uyg'unligini ta'minlab, tasvirga jon bag'ishlaydi hamda oddiy ko'rinishni chuqur ma'noga ega san'at asariga aylantiradi. Ranglar vositasida muallif borliqni o'ziga xos talqin qiladi, natijada tomoshabin nafaqat manzarani ko'radi, balki uni his qiladi, undagi ruhiy holatni anglaydi. Shu jihatdan rangtasvir inson tafakkuri va hissiyotlariga birdek ta'sir ko'rsatadigan noyob ifoda vositasidir.

Ranglarning o'zaro uyg'unlashuvi, kontrastlar, ohanglar va nozik o'tishlar orqali yaratilgan kompozitsiya tomoshabinda turli kayfiyatlar uyg'otadi. Ba'zan iliq tuslar quvonch va iliqlikni eslatsa, sovuq ranglar sokinlik yoki ma'yuslikni anglatadi. Demak, rang faqat tashqi bezak emas, balki ma'no yuklovchi asosiy omillardan biri sifatida xizmat qiladi. Shu sababli rassom har bir bo'yoqni tanlashda chuqur mulohaza yuritadi va o'z g'oyasini eng to'liq ifodalashga intiladi. Shuningdek, rangtasvir san'at taraqqiyotida muhim tarixiy bosqichlarni aks ettiruvchi vosita hamdir. Har bir davr rassomlari o'z zamonasining ruhini, ijtimoiy hayotini, tabiatga bo'lgan munosabatini aynan rang orqali ifodalagan. Natijada turli maktab va yo'nalishlar shakllanib, san'at olami yanada boyigan. Bu esa rangtasvirni nafaqat estetik qadriyat, balki ilmiy va madaniy ahamiyatga ega manba sifatida ham qadrlash lozimligini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, rangtasvir insonning estetik didini tarbiyalaydi, go'zallikni anglash qobiliyatini rivojlantiradi va atrof-muhitga boshqacha nigoh bilan qarashga undaydi. U orqali inson ruhiy oziqa oladi, ichki kechinmalarini boyitadi hamda badiiy tafakkurini kengaytiradi. Shu jihatdan u jamiyat ma'naviy hayotining ajralmas qismi hisoblanadi. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, rangtasvir tasviriy san'atning asosiy ustunlaridan biri bo'lib, uning mazmun-mohiyati nihoyatda keng va serqirradir. U borliqni nafaqat aks ettiradi, balki uni qayta talqin qilib, inson ongiga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Rangtasvir orqali yaratilgan asarlar doimo

o'zining badiiy qiymati, ruhiy ta'siri va estetik jozibasi bilan qadrlanib, kelajak avlodlar uchun muhim meros bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizbek Mahmudov "Badiiy ijod asoslari" O'quv qo'llanma, Andijon 2023 yil, 50-57 betlar.
2. Abdirasilov Sunatulla, Tolipov Nozim "Rangtasvir" Toshkent 2021 yil, 17-19 betlar.
3. Azizbek Mahmudov "Chizmachilik" Andijon 2023 yil, 15-16 betlar.
4. S.F. Abirasulov "Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi"
5. R. Hasanov "Tasviriy san'at asoslari" G'ofur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent 2009 yil, 8-10 betlar.
6. Tolipov N. Abdurasulov S. Oripova N. Rangtasvir
7. O'quv qo'llanma, Toshkent, 2003. TDPU.
8. Abdullayeva N.U. "San'at tarixi"
9. Hakimov A. Akmal Nur. Katalog. T-1998
10. Abdirasulov S. Azimov B. "Rangtasvir" T. "Musiqqa"-2011
11. Nabiyev M. "Rangshunoslik" T. "O'qituvchi" 1995
12. Oripov B. "Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi" 2005
13. Abdullayev N. "Portret" 2012
14. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of Work with Pairing in the Autocad Software." *International Journal on Orange Technologies* 3.12 (2021): 211-216.
15. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." *INTERNATIONAL CONFERENCES*. Vol. 1. No. 11. 2022.
16. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.4 (2022): 70-81.
17. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.3 (2022): 288-296.
18. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."

19. "UMUM TA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINI O'QITISHNING HOZIR HOLATI." *Oriental Art and Culture*, Vol. 5, No. 6, 2024, pp. 65–69.

20. Khakimjanovch, I. M. A., & Abduqodirovna, A. M. Capabilities OF Computer Graphics. General Information About Graphic Programs. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(11), 114-117.

21. Mirzaev, S. O. Methodology for Organizing Exhibitions AND Creative Activities in Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 13(12), 150-154.

22. Ismonov, X. B., & Abduraimova, M. A. AUTOCAD DASTURIDA TUTASHMA BILAN ISHLASHNING MAQBUL USULLARI.

23. Ismonov, X., Rustamov, U., & Abduraimova, M. (2022). PERSPEKTIVA. PERSPEKTIV MASSHTABLAR. *Science and innovation*, 1(C6), 164-171.

24. Olimovich, M. S., Baxtiyorovich, I. X., & Shokirovna, Z. M. (2020). Problems of teaching fine arts and its history. *ACADEMICA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL* Учредители: Diva Enterprises Private Limited, 10(4), 69.

25. Mirzaev, S. O. Methodology for Organizing Exhibitions AND Creative Activities in Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 13(12), 150-154.

26. ОЛИМОВ, Л., МИРЗАЕВ, С., & ДАРМОНОВ, И. ТАСВИРИЙ САНЪАТ МУТАХАССИСЛИГИ ТАЛАБАЛАРИГА АДСОРБЦИЯ ХОДИСАСИНИ ЎҚИТИШ. ИЛМИЙ ХАВАРНОМА. НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК Учредители: Андижанский государственный университет им. ЗМ Бабура, (3), 111-112.

27. Mirzayev, S. O. TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI MAZMUNLI TASHKIL ETISHDA SINFDAN VA MAKTABDAN TASHQARI ISHLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH.